

Ikärajoja ja rajojen kokeilua

Raha-automaattipelejä pelaavien 9.-luokkalaisten alkoholin, kannabiksen ja tupakkatuotteiden käyttö vuosina 1995–2011

JOHANNA JÄRVINEN-TASSOPOULOS & KIRSIMARJA RAITASALO

Artikkelissa selvitetään, miten suomalaisnuorten rahapelaaminen on muuttunut vuodesta 1995 vuoteen 2011. Pelaamista tarkastellaan myös yhteydessä päihteiden käyttöön, johon sillä on todettu aiemmissa tutkimuksissa olevan selkeä yhteys. Erityisesti poikien pelaaminen on lisääntynyt ja pelaamattomien tyttöjen osuus on kasvanut.

Johdanto

Nuoruus, rajat ja kokeilunhalu

Nuoruutta pidetään erityisenä ikävaiheena, joka sisältää rajojen kokeilua, riskien ottamista ja valitsevien normien haastamista. Ikävaiheen aikana nuorten tulisi vähitellen opetella aikuisuuden alkeita, jotka liittyvät yhteiskunnallisiin käytäntöihin, kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä kulttuuriin arvoihin ja tapoihin. Lisäksi nuorten tulisi oppia pitämään myös huolta terveydestään ja mielenterveydestään. Suomessa peruskoululla on erityinen vastuu siitä, että lapset ja nuoret oppivat perustiedot yhteiskuntaelämän säännöistä ja normeista, terveyskäyttäytymisen vaikutuksista ja oman hyvinvoinnin merkityksistä eri elämäntilanteilla. Aikuisten näkökulmasta alaikäiset saattavat aiheuttaa huolta esimerkiksi alkoholikokeiluillaan ja rahasta pelaamisellaan. Erilaisten ongelmien ennalta ehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat keinoja taata nuorten hyvinvointi ja tukea heidän kehitystään. Ikäraajat tarjoavat lainsäädännön kautta mahdollisuuden haittojen ja ongelmien ennalta ehkäisyyn ja niihin puuttumiseen, mutta kaikki alle 18-vuotiaat eivät välttämättä hahmota kieltojen tarkoituspäätä ollessaan vielä lapsuuden ja aikuisuuden välimaastossa.

Nuoruus voidaan yhtäältä määrittellä ajanjaksoksi lapsuuden ja aikuisuuden välillä, toisaalta sitä voidaan pitää liukuvana ikävaiheena, koska yksilöiden välillä esiintyy fyysisiä, psyykkisiä ja sosi-

aalaisia kehityseroja (Raitanen 2008, 187; Aapola 1999, 25; Opetusministeriö 2007, 16; Aalto-Setälä & Marttunen 2007). Nuoruusikä voidaan jakaa myös kolmeen vaiheeseen, jotka ovat varhaisnuoruus (12–14-vuotiaat, nk. murrosikäiset), varsinainen nuoruus (15–17-vuotiaat) ja jälkinuoruus (18–22-vuotiaat) (Aalto-Setälä & Marttunen 2007, 208). Omanlaisensa lisän ikävaihemäärittelyihin tuo nuorisolaki (L 72/2006), jossa nuorilla tarkoitetaan kaikkia alle 29-vuotiaita. Tätä kirjoittaessa nuorisolakia ollaan uudistamassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikkö on todennut nykyisen ikämäärittelyn väljäksi. Nuoruusiällä ei ole yleistä kansainvälistä määrittelmää, sillä se määritellään eri tavoin esimerkiksi Pohjoismaissa, Euroopassa ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.¹ Tämä luo lisähaasteen nuorisolain uudistamiseen.

Erilaisia nuoruuden määritelmiä yhdistää ajatus itsenäistymisestä (eli vähittäisestä aikuistumisesta), jota tuetaan ja rajoitetaan samanaikaisesti. Nuoret harjoittelevat itsenäistymistä monin tavoin – aikuisten näkökulmasta erityisesti kokeilujen, sosiaalisten suhteiden, irtiottojen sekä onnistumisten ja pettymysten kautta. Peruskoulun päättyessä tulisi jo päättää oman tulevaisuutensa suunnasta, vaikka täysi-ikäisyyteen on vielä ai-

¹ http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuorisolvireilla_nuorisoluorisolakilliiitteet/nuorisolakiuudistus.pdf (haettu 27.1.2015)

kaa, ja aikuisten merkitys- ja arvomaailma on vielä hieman vieras. Näin ollen aikuisuutta esitetään ja rakennellaan eri tavoin, esimerkiksi tutustumalla ”aikuisuuden symboleihin”, kuten alkoholiin ja seksuaalisuuteen (Paju 2011, 63). Murrosikäisinä nuoret erottuvat kuitenkin ”omaksi erityisryhmäkseen, erilaisten sosiaalisten instituutioiden suojelun, tarkkailun ja toimenpiteiden kohteeksi” (Aapola 1999, 15).

Nuorten juomista on puitu jo pitkään suomalaisessa mediassa. Nuorten alkoholin käyttöä on pidetty ongelmallisena ja jopa sosiaalisena ongelmana, jonka pienentämiseen ja ratkaisemiseen on pyritty eri keinoin (Jaatinen 2000, 13.) Kokeillessaan juomista nuoret saattavat törmätä siihen, että sukupuolen ja aikuisuuden kulttuuriset määritelmät erottavat tytöt ja pojat toisistaan, mutta myös heidän käyttäytymisensä humalassa saattaa erottaa heidät sukupuolensa edustajiksi (Raitanen 2008, 192; Lindholm 2009, 261). Kotimaisessa nuoriso- ja päihdetutkimuksessa erilaiset tyttöryhmät ovat erottuneet joukosta luoden ilmiöitä, nimityksiä ja kauhistelua: esimerkkinä voidaan pitää ”Korson muijia”, ”Pissa-Liisoja” (tai pissiksiä) ja vaikkapa ”helikopterikännissä” olevia lappilaisia tyttöjä (Aaltonen & Honkatukia 2002, 207; Lähteenmaa 2004, 32; Lindholm 2009, 261; Tuomikoski-Koukkula 2009, 148–151). Suvi Tuomikoski-Koukkula (2009, 143) väittääkin, että suomalaisten juomatapojen ja alkoholikulttuurin muutos on vaikuttanut erityisesti tyttöjen alkoholin käyttöön.

Poikien rahapelaaminen ylitti uutiskynnyksen vasta 2000-luvulla, kun alaikäisten poikien ryhmittäminen kauppojen ja kioskien rahapelikoneille aiheutti yleistä keskustelua sekä nuorten ja henkilökunnan yhteenottoja. Raha-automaateilla pelaaminen oli sallittu alaikäisille (alle 15-vuotiaille perheenjäsenen seurassa) aina heinäkuuhun 2011 asti. Myös alaikäisten rahapelaamisen kielteisistä seurauksista alettiin raportoida vasta 2000-luvun taitteessa, kun päihdepalvelujen piiriin alkoi haakeutua rahapelejä pelaavia nuoria vanhempineen (Wallin 2001, 5). Nuorten rahapelaamisesta ei ollut tuolloin selkeää kuvaa, koska tutkimustietoa oli vasta vähän (ks. rahapeliyhtiöiden toimeksiantoina tehdyt kyselytutkimukset; Järvinen-Tassopoulos 2012, 82–83). Rahapelejä pidettiin enemmän poikien kiinnostuksen kohteena kuin tyttöjen, ja rahapelien katsottiin kuuluvan moniongelmaisen nuoren elämään (Kurkela 2001, 12–13).

Ikärajoista ja niiden valvonnasta

Nuorten rahapelaamista on säädelty vaihtelevasti viime vuosikymmeninä Suomessa. Alle 18-vuotiaiden (ei työelämässä olevien) nuorten raha-automaateilla pelaaminen täysi-ikäisen perheenjäsenen läsnä ollessa sallittiin vuonna 1967 (A 676/1967). Raha-automaattiasetusta muutettiin vuonna 1976: alle 15-vuotiaiden raha-automaattipelaaminen sallittiin täysi-ikäisen perheenjäsenen läsnä ollessa (A 884/1976). (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009, 526). Keskustelu rahapelin ikärajoista käynnistyi uudelleen vuonna 2006, kun sisäasiainministeriön asettama Rahapelifoorumi esitti alaikärajat kirjattaviksi jokaisen rahapelimuodon kohdalle arpajaislakiin (Sisäasiainministeriö 2006, 11). Sisäasiainministeriön asettaman arpajaislakihankkeen myötä lakiin arpajaislain muuttamisesta (L 661/2010) kirjattiin kaikkien rahapelien ikärajaksi 18 vuotta (hajasiijoitetujen rahapeliautomaattien tapauksessa siirtymävaihe oli pidempi).

Ikärajojen valvontaa selvitettiin sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiantona 12–17-vuotiaiden nuorten parissa vuonna 2006. Raha-automaattipelejä pelaavilta 15-vuotiailta ja sitä nuoremmita oli kysytty ikää tai heitä oli kielletty pelaamasta useammin kuin 16–17-vuotiailta (Ilkas & Aho 2006a, 31). Lisäksi ikärajojen valvontaa selvitettiin koeostoin: ikää kysyttiin eniten kioskeissa sekä ravintoloissa ja kahviloissa. Pojat joutuivat todistamaan ikänsä useammin kuin tytöt (Ilkas & Aho 2006b). Kun ostokokeita tehtiin vähittäismyyntiliikkeissä alkoholin ja tupakan oston sekä raha-automaattipelien pelaamisen suhteen, osoittautui, että ikärajavaltonta oli selvästi vähäisempää rahapelien kuin alkoholin ja tupakan kohdalla (Warpenius & al. 2012, 381; Ervelä & al. 2014).

Myös nuorten alkoholin ja tupakkatuotteiden käyttöä on säädelty niin lainsäädännöllisin toimenpitein kuin erilaisin valvontamekanismein. Suomessa valvontaviranomaisten tavoitteena on ”vähentää alaikäisille ja päihtyneille myyntiä sekä estää alkoholijuomien välittämistä alaikäisille” (Warpenius & al. 2012, 377). Vuonna 1969 voimaan tullessa alkoholilaisla (L 459/1968, kumottu) säädettiin, että alkoholia ei saanut myydä henkilölle, joka ”ilmeisesti on kahtakymmentä vuotta nuorempi”. Sen sijaan mietoja alkoholijuomia (enintään 22 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävää juomaa) sai myydä 18 vuotta täytäneelle henkilölle. Alkon liikkeissä myynninval-

vontakäytäntöjen mukaan kaikkien alle 25-vuotiaiden on todistettava ikänsä ostaessaan alkoholi-juomia, kun taas Päivittäistavarakauppa ry:n ohjeistuksen mukaan ikää kysytään alle 30-vuotiailta vaikuttavilta alkoholilta ja tupakan ostajilta (uusi ikäraja valvonnan ohjeistus tuli voimaan tammi-kuussa 2013) (Warpenius & al. 2012, 337; Ervelä & al. 2014, 4).

Tupakkalaki (L 693/1976) säädettiin 1970-luvun lopulla, ja se astui voimaan vuoden 1977 alussa. Laissa kiellettiin tupakkatuotteiden myynti ja mainonta alle 16-vuotiaille, mutta laki ei kuitenkaan estänyt nuorten tupakoinnin lisääntymistä. Tupakan vähittäismyynnin alaikäraja nostettiin 16:sta 18 ikävuoteen vuonna 1995. (Rainio 2009, 131.) Lain astuessa voimaan tupakointi kiellettiin koulujen ja oppilaitosten alaikäisille tarkoitetuissa tiloissa, ja vuonna 2010 tupakkalakiuudistuksen myötä tupakointikielto laajeni koskemaan oppilaitosten ja oppilasasuntoloiden tiloja ja ulkoalueita oppilaiden ikään katsomatta (Ollila & al. 2012, 60). On todettu, että tupakkatuotteiden ikärajan nosto 18 ikävuoteen ja ikäraja valvonnan tehostuminen ovat vähentäneet nuorten tupakointia (Rimpelä & Raunio 2004; Warpenius & al. 2012, 376).

Tupakkalakia muutettiin lokakuussa 2010 myös suussa käytettävän tupakan eli nuuskan osalta. Nuuskan maahantuonti, myynti ja luovutus kiellettiin, samaten nuuskan hankkiminen postitse tai muuten Suomen ulkopuolelta. Henkilökohtaiseen käyttöön nuuskaa saa tuoda enintään 30 rasiaa, sisältäen enintään 50 grammaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 12.) Osa suomalaisista nuorista nuuskaa maahantuontikiellosta huolimatta. He hankkivat nuuskaa kavereiltaan, mutta voivat yhtä lailla myydä nuuskaa toisilleen rahoittaakseen omaa nuuskaamistaan. Pieni osa nuorista hankkii sitä myös matkoilta ja laivaristeilyiltä. (Kinnunen & al. 2013, 22–23; Salomäki & Tuisku 2013, 12.)

Huumausainelaki (L 373/2008) on ehdoton: sen tavoitteena ”huumausaineiden laittoman Suomen tuonnin, Suomesta viennin, valmistuksen, levittämisen ja käytön ehkäiseminen”. Cannabis mainitaan valtioneuvoston asetuksessa huumausaineina pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista (L 543/2008).

Tutkimustehtävät

Tässä artikkelissa tarkastelemme, kuinka suomalaisten 15–16-vuotiaiden rahapeliautomaateilla pelaaminen on muuttunut vuodesta 1995 vuoteen 2011 eurooppalaisen koululaiskyselyn tutkimustulosten perusteella. Rahapelaamista koskevia tuloksia on raportoitu aiemmin vuonna 2007 kerätyn aineiston perusteella: tuolloin todettiin nuorten rahapelaamisella ja päihteiden käytöllä olevan selkeä yhteys (Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009). Jatkamme tämän yhteyden tutkimista selvittämällä alkoholin, kannabiksen ja tupakkatuotteiden (tupakka ja nuuska) käytön kehitystä kolmessa vastaajaryhmässä, jotka muodostavat usein rahapeliautomaateilla pelaavat (vähintään kerran viikossa), harvemmin niillä pelaavat ja pelaamattomat nuoret. Erikseen tarkastelemme keväällä 2011 kerätyn aineiston valossa rahapeliautomaateilla pelaamisen sekä alkoholin, kannabiksen ja tupakkatuotteiden käytön yhteyksiä. Kaikki tarkastelut tehdään erikseen tytöille ja pojille.

Aineistot ja menetelmät

Tutkimuksen aineistona käytetään *The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)* -koululaiskyselyä, joka keskittyy nuorten päihteiden käyttöön, käyttötapoihin ja päihdeasenteisiin. Sen avulla voidaan tutkia laillisten (mukaan lukien tupakka) ja laittomien päihteiden käytössä tapahtuneita muutoksia (Raitasalo & al. 2012a, 9; Ahlström & al. 2008, 73). Suomessa ESPAD-koululaiskyselyn toteutti Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) vuosina 1995–2007 ja vuodesta 2011 lähtien Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (joksi Stakes ja Kansanterveyslaitos yhdistyivät). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettinen toimikunta on hyväksynyt tutkimussuunnitelman ja myöntänyt sille tutkimusluvan.

Tutkimus on toteutettu neljän vuoden välein vuodesta 1995 lähtien kaksivaiheista ositettua ryväsoitanta käyttäen. Maa jaettiin NUTS2-aluejanoon mukaan ositteisiin (pääkaupunkiseutu muodosti oman ositteensa), joista valittiin satunnaisesti koulut 9. luokkien oppilasmääriin suhteutetuina. Kustakin koulusta valittiin satunnaisesti yksi luokka. Aineistonkeruuta edelsi yhteydenotto otokseen valikoituneiden koulujen rehtoreihin,

joilta kysyttiin halukkuutta osallistua koululais-tutkimukseen. Kyselyn kohderyhmä muodostui aineistonkeruuvuonna 16 vuotta täyttäneistä nuorista, jotka Suomessa ovat peruskoulun 9.-luokkala-
laisia. Kyselylomake täytettiin yhden oppitunnin aikana: kukin oppilas sulki lomakkeensa kirjekuoreen luottamuksellisuuden takaamiseksi.²

Vuoden 2011 otoksessa oli 251 koulua, joista kieltäytymisten ja varakoulujen mukaan ottamisen jälkeen aineistoon jäi 235 koulua. Aineistosta poistettiin kohderyhmään kuulumattomat (muulloin kuin tutkimusvuonna syntyneet), selvästi pi-
laillen vastanneet ja ne, jotka olivat jättäneet yli puolet kyselylomakkeesta täyttämättä. Aineistoon jäi näiden korjausten jälkeen 3 744 havaintoa. Vastausprosentti on pysynyt Suomessa suurin piirtein samana aina vuodesta 1995 lähtien (Raita-
salo & al. 2012a, 73). Perustietoja aineistoista on esitetty taulukossa 1.

Rahapeliaautomaateilla pelaamista on selvitetty ESPAD-tutkimuksessa kysymyksellä ”Kuinka usein (jos koskaan) teet seuraavia asioita? Pelaan sellaisilla peliautomaateilla, joilla voi voittaa rahaa...”. Vastausvaihtoehdot olivat ”en koskaan”, ”muutaman kerran vuodessa”, ”1–2 kertaa kuukaudessa”, ”ainakin kerran viikossa” ja ”lähes joka päivä”. Muuttuja jaettiin kolmeen luokkaan niin, että ensimmäisessä luokassa olivat vähintään kerran viikossa raha-automaattipelejä pelaavat, toisessa harvemmin kuin kerran viikossa pelaavat ja kolmannessa ne, jotka eivät pelaa lainkaan.

Alkoholin kohdalla tarkasteltiin kuukausittais-
ta humalajuomista ja raittiutta. Humalajuomista kysyttiin seuraavasti: ”Kuinka monta kertaa olet juonut alkoholia kuusi annosta tai enemmän samalla käyttökerralla viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana?” Muuttuja jaettiin kahteen luokkaan sen perusteella, oliko vastaaja juonut tämän ver-
ran vähintään kerran viimeisen 30 päivän aikana vai ei. Raittiiksi määriteltiin ne nuoret, jotka eivät olleet elämänsä aikana juoneet lainkaan alkoholia.

Kannabiksesta kysyttiin elinikäistä ja viimeisten 30 päivän käyttöä. Kannabiksen käytöstä kysyttiin seuraavasti: ”Kuinka monta kertaa olet käyttänyt marihuanaa tai hasista (kannabista) elämäsi aikana / viimeisen 30 päivän aikana?”

Tupakkatuotteiden kohdalla kysyttiin päivittäisestä tupakoinnista ja nuuskakokeiluista. Tupakointia koskeva kysymys kuului ”Kuinka pal-

Taulukko 1. Perustietoja ESPAD-aineistoista.

	1995	1999	2003	2007	2011
Luokkien lukumäärä	121	177	200	299	235
Kyselyyn vastanneiden lukumäärä	2 161	3 109	3 321	5 043	3 744
Vastausprosentti	92	90	92	91	90

jon olet polttanut viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana?”. Päivittäin tupakoiviksi määriteltiin ne, jotka ilmoittivat polttaneensa vähintään yhden savukkeen päivässä. Nuuskan käytöstä kysyttiin ESPAD-kyselylomakkeessa ensimmäisen kerran vuonna 2003. Kysymys kuului, ”Kuinka monta kertaa olet käyttänyt nuuskaa?”, ja vastausvaihtoehdot koskivat elämän aikaista ja viimeksi kuluneiden 30 päivän aikaista käyttöä.

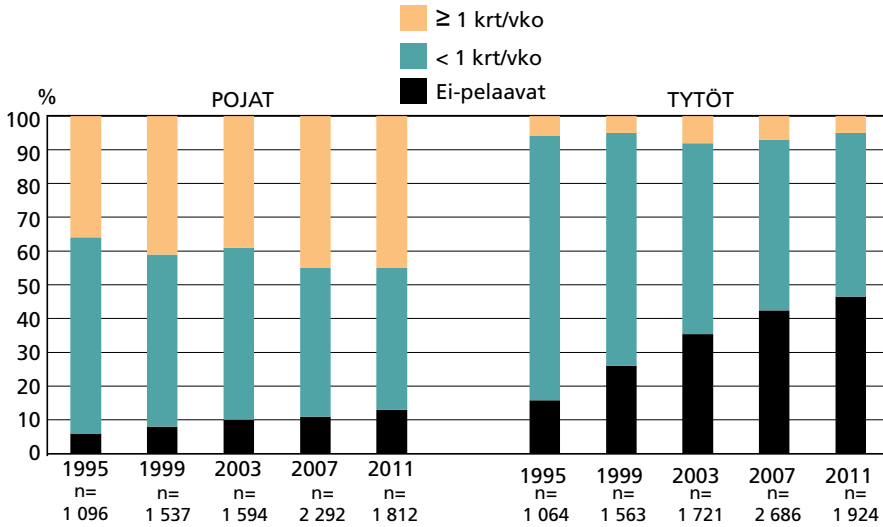
Päihteidenkäytön trendejä kuvattiin prosenttiosuuksina suhteessa raha-automaattipelaamisen luokkiin. Muutosten merkitsevyyttä seuranta-ajan alusta loppuun testattiin käyttäen χ^2 -testiä. Kunkin päihteen ja tupakkatuotteen käyttökertojen keskiarvoja raha-automaateilla pelaamisen mukaan vuonna 2011 verrattaessa käytettiin yksisuuntaista varianssianalyysia. Vastaavasti raittiiden prosenttiosuuksien vertailussa käytettiin χ^2 -testiä. Kaikki analyysit tehtiin SAS 9.3 -ohjelmistolla.

Tulokset

Raha-automaattipelaamisen trendit 1995–2011

Kuviossa 1 esitetään tyttöjen ja poikien raha-automaattipelaamisen kehitys erikseen vähintään kerran viikossa ja vähemmän kuin kerran viikossa pelaavien ja pelaamattomien ryhmissä. Kuvios-
ta nähdään, että vähintään viikoittain rahapeliautomaateilla pelaavien tyttöjen osuudessa ei seuranta-aikana ole tapahtunut juuri muutoksia, osuus on vaihdellut viiden ja kahdeksan prosentin välillä. Sen sijaan vähintään viikoittain rahapeliautomaateilla pelaavien poikien osuus on noussut seurantajakson aikana 36 prosentista 45 prosenttiin ($p(\chi^2) < .0001$). Vähemmän kuin viikoittain pelaavien nuorten osuus oli poikien keskuudessa vähentynyt hieman, kun taas tyttöjen keskuudessa väheneminen oli seuranta-aikana voimakkaampaa. Pelaamattomien nuorten osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 1995 lähtien, erityisesti tyttöjen

2 Kyselylomake löytyy ESPAD-taulukkoraportista (Raita-
salo & al. 2012b, 112–132).

Kuvio 1. Raha-automaattipelejä pelaavien ja ei-pelaavien tyttöjen ja poikien osuudet (%) 1995–2011.

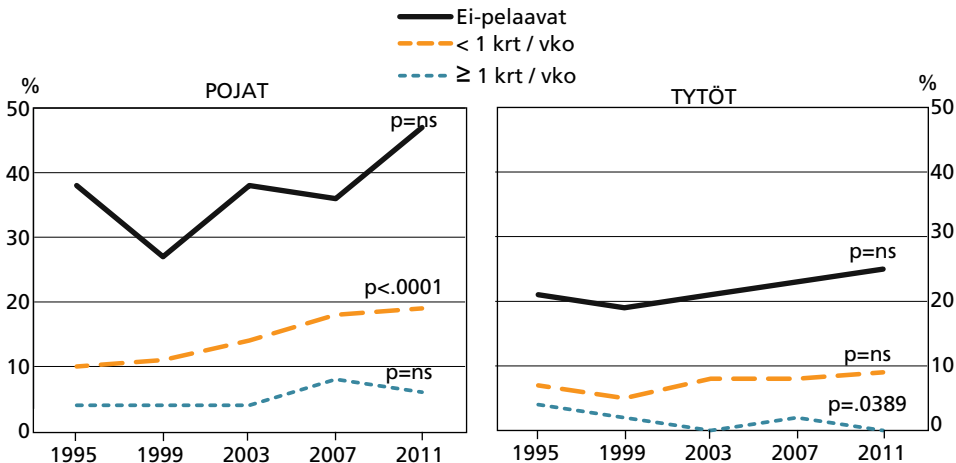
keskuudessa. Molempien sukupuolten keskuudessa muutokset vuodesta 1995 vuoteen 2011 olivat tilastollisesti merkitsevä ($p(\chi^2) < .0001$).

Alkoholin, kannabiksen ja tupakkatuotteiden käytön trendit 1995–2011 raha-automaattipelelaamisen mukaan

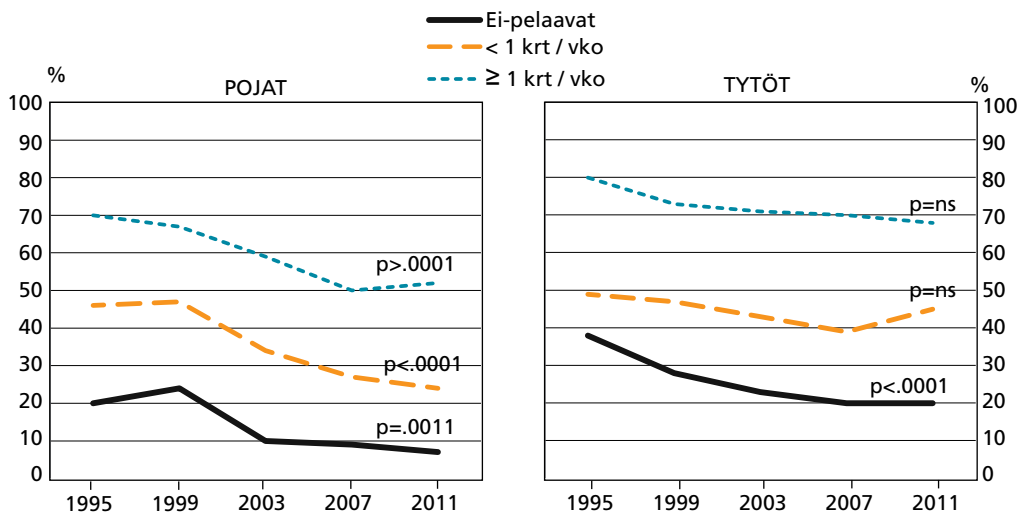
Seurantajakson aikana raittiisuus on lisääntynyt tasanaisesti niin poikien kuin tyttöjenkin keskuudessa (kuvio 2). Raittiisuus on lisääntynyt kuitenkin vain niillä pojilla ja tytöillä, jotka eivät pelaa raha-automaattipelejä viikoittain. Muutos on tilastolli-

sesti merkitsevä harvemmin kuin kerran viikossa pelaavien poikien kohdalla ($p = .0001$). Sen sijaan viikoittain raha-automaattipelejä pelaavilla muutoksia raittiiden osuudessa ei juuri ole. Raha-automaateilla viikoittain pelaavien tyttöjen raittiisuus on jopa vähentynyt seurantajakson aikana ($p = .0389$).

Nuorten raha-automaattipelaajien humalajuomista tarkastellaan kuviossa 3 viimeisten 30 päivän tasolla. Kuvioista nähdään, että humalajuominen on vähentynyt niin raha-automaattipelejä pelaavien nuorten kuin pelaamattomienkin nuorten

Kuvio 2. Raittiiden tyttöjen ja poikien osuudet (%) raha-automaattipelaamisen ja pelaamattomuuden mukaan 1995–2011.

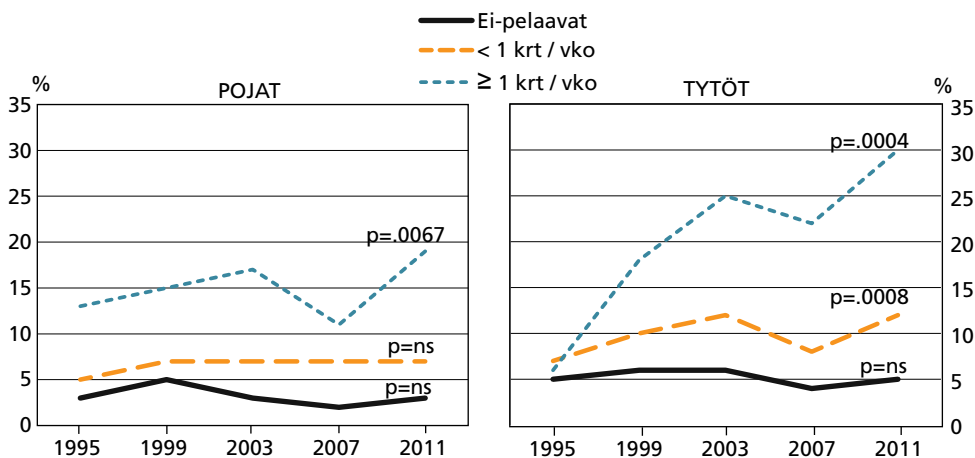

Kuvio 3. Kuukausittain humalaan juovien tyttöjen ja poikien osuudet (%) raha-automaattipelaamisen ja pelaamattomuuden mukaan 1995–2011.

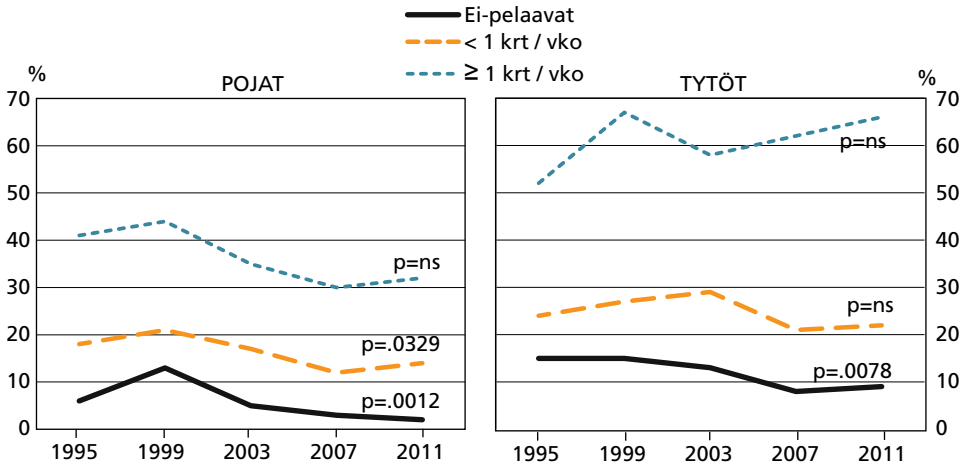
keskuudessa. Muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä pelaavien poikien ($p(\chi^2) < .0001$) sekä pelaamattomien poikien ja tyttöjen keskuudessa ($p(\chi^2) = .0011$ ja $p(\chi^2) < .0001$), pelaavien tyttöjen kohdalla muutos ei ollut merkitsevä. Kahden viimeisimmän mittauskerran välillä humalajuominen on jopa kääntynyt nousuun vähemmän kuin viikoittain pelaavilla tytöillä (92–95 % kaikista tytöistä). Vähemmän kuin viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien tai pelaamattomien poikien kohdalla humalajuomisen vähentyminen on jat-

kunut, mutta viikoittain pelaavien poikien humalajuominen on lisääntynyt hieman kahden viimeisen mittauskerran välillä.

Kuviosta 4 voidaan todeta, että myös kannabiskokeilut ovat lisääntyneet erityisesti viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien tyttöjen ($p = .0004$) ja poikien keskuudessa ($p = .0008$). Pelaamattomilla nuorilla muutosta ei ole tapahtunut. Vuosien 2003 ja 2007 välillä kannabiskokeiluissa tapahtui notkahdus alaspäin, mutta sen jälkeen kokeilut ovat taas kääntyneet nousuun. Ero raha-auto-

Kuvio 4. Kannabista elinaikanaan kokeilleiden tyttöjen ja poikien osuudet (%) raha-automaattipeleiden ja pelaamattomuuden mukaan 1995–2011.

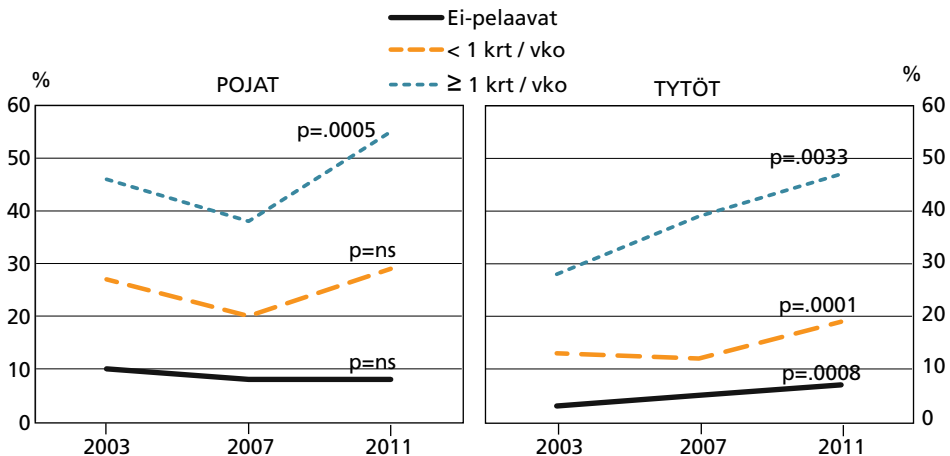
Kuvio 5. Päivittäin tupakoivien tyttöjen ja poikien osuudet (%) raha-automaattipelaamisen ja pelaamattomuuden mukaan 1995–2011.

maateilla pelaavien ja pelaamattomien kannabista käyttäneiden nuorten välillä on kasvanut.

Kuviosta 5 nähdään, että yleisesti ottaen nuorten päivittäinen tupakointi on vähentynyt tutkimusjakson aikana. Kuitenkin päivittäin tupakoivien osuus on kasvanut viikoittain pelaavilla tytöillä 52 prosentista (1995) 66 prosenttiin (2011), tulos ei tosin ole tilastollisesti merkitsevä. Tytöillä, jotka eivät lainkaan pelaa rahapeliautomaateilla, viikoittainen tupakointi on vähentynyt merkitsevästi ($p = .0078$). Pojilla päivittäinen tupakointi oli vähentynyt sekä raha-automaattipelejä viikoittain pelaavien että harvemmin pelaavien keskuudessa ($p = .0012$ ja $p = .0329$).

Nuuskakokeilut ovat lisääntyneet vuodesta 2003 vuoteen 2011 jyrkimmin viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien tyttöjen keskuudessa ($p = .0033$). Myös harvemmin kuin viikoittain pelaavien tyttöjen nuuskakokeilut ovat lisääntyneet ($p = .0001$). Viikoittain pelaavien poikien nuuskakokeilut ovat niin ikään lisääntyneet ($p = .0005$). Pelaamattomien tyttöjen ja poikien nuuskakokeiluissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. (Kuvio 6.)

Raha-automaattipelaaminen ja alkoholin, kannabiksen ja tupakkatuotteiden käyttö 2011
Keskitymme seuraavaksi tarkastelemaan nuorten

Kuvio 6. Nuuskaa elinaikanaan kokeilleiden tyttöjen ja poikien osuudet (%) raha-automaattipelaamisen ja pelaamattomuuden mukaan 1995–2011.

alkoholin käytön, kuukausittaisen humalajuomisen, kannabiskokeilujen, päivittäisen tupakoinnin ja nuuskan käytön eroja suhteessa rahapeliautomaateilla pelaamisen. Alkoholin käyttöä (raittius) tarkastellaan prosenttiosuuksien ja χ^2 -testin avulla. Kuukausittaista humalajuomista, päivittäistä tupakointia sekä nuuskankäyttöä ja elinikäistä kannabiksen käyttöä (mitattuna keskimääräisinä käyttöpäivien lukumäärinä kyseisen ajanjakson aikana) tarkastellaan yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla.

Taulukosta 2 havaitaan, että vuonna 2011 kaikissa raha-automaateilla pelaamisen mukaan muodostetuissa ryhmissä tytöt olivat poikia harvemmin raittiita, joivat useammin itsensä humalaan ja tupakoivat enemmän kuin pojat. Pojilla ainoastaan nuuskankäyttö oli yleisempää kuin tytöillä. Kannabiskokeilujen suhteen sukupuolten välillä ei ollut eroa.

Tarkasteltaessa eroja pelaajaryhmien välillä tyttöjen ja poikien raittiudessa ja humalajuomisessa havaitaan, että vähintään viikoittain raha-automaattipelejä pelaavat pojat ovat muita poikia harvemmin raittiita ja juovat itsensä selvästi useammin humalaan. Nämä pojat myös tupakoivat ja käyttävät nuuskaa ja ovat kokeilleet kannabista muita poikia useammin. Tytöillä erot olivat samankaltaisia kuin pojillakin.

Aineiston laatu ja rajoitukset

ESPAD-kyselyjen vastausprosentti on aina ollut varsin korkea, yli 90 prosenttia. Toisena aineistojen laadun kuvaajana voidaan pitää vastaamatta jätettyjen kysymysten osuutta, joka on pysynyt kaikkina vuosina varsin pienenä. Vastajat ovat oppivelvollisuusikäisiä eli aineiston voidaan katsoa kuvaavan koko ikäluokkaa. Kysymysten muotoilu on yhdenmukainen kansainvälisen ESPAD-tutkimuksen kanssa. (Hibell & al. 2012.)

Kaikkina aineistonkeruuvuosina (pois lukien 1995) on kysytty luokkia valvovien opettajien huomioita oppilaiden käyttäytymisestä kyselylomaketta täytettäessä. Opettajien arvioiden mukaan oppilaat ovat olleet valtaosaltaan kiinnostuneita kyselystä ja vastanneet kyselyyn tosissaan. Tiedonkeruun sosiaalinen konteksti saattaa vaikuttaa vastaamiseen, jos kysely tehdään koulujen luokkahuoneissa, ja erityisesti tästä syytä luottamuksellisuus ja tutkimuksen toteuttamisen eettisyys on taattava (Nieminen 2010, 37). Näihin onkin ESPAD-tutkimuksessa kiinnitetty erityistä huomiota.

*Taulukko 2. Raha-automaattipelejä pelaavien ja pelaamattomien tyttöjen ja poikien raittius (%) sekä päihteiden ja tupakkatuotteiden käyttö päivien keskimäärinä vuonna 2011.**

	≤ 1 krt / vko	< 1 krt / vko	Ei-pelaavat	
Raittius, %				p(χ^2)
Pojat	6.0	18.6	46.7	<.0001
Tytöt	0	9.4	24.8	<.0001
p(χ^2)	<.0001	<.0001	<.0001	
Humala, 30 p				p(F)
Pojat	1.7	0.6	0.2	<.0001
Tytöt	2.3	1.2	0.5	<.0001
p(F)	.021	<.0001	.0045	
Kannabis, elinik.				p(F)
Pojat	1.9	0.5	0.4	<.0001
Tytöt	2.0	0.6	0.2	<.0001
p(F)	ns	ns	ns	
Tupakointi, 30 p				p(F)
Pojat	3.0	1.2	0.3	<.0001
Tytöt	6.3	1.9	0.7	<.0001
p(F)	<.0001	.0005	.0134	
Nuuska, 30 p				p(F)
Pojat	5.7	2.1	0.5	<.0001
Tytöt	0.9	0.2	0.1	<.0001
p(F)	<.0001	<.0001	.0005	

*Eroja raittiiden osuuksissa on testattu χ^2 -testillä ja käyttöpäivien lukumäärissä varianssianalyysillä.

Aineistossa esiintyviä epäjohtonmukaisuuksia on tarkasteltu vertaamalla alkoholin, tupakkatuotteiden ja kannabiksen elinikäistä, viimeisen 12 kuukauden ja viimeisen 30 päivän aikaista käyttöä. Ristiriitaisten vastausten määrä on kuitenkin niin pieni, ettei sillä ole vaikutusta tuloksiin. Huumeiden käyttöön saatuun vastausten luotettavuuteen on mitattu myös kysymyksellä, olisiko vastaaja myöntänyt mahdollisen kannabiksen käytön tässä kyselyssä. Niiden osuus, jotka eivät myöntäisi huumeiden käyttöä, on pysynyt melko pienenä. Pojilla nämä osuudet ovat vähän suurempia kuin tytöillä. Tämän perusteella voidaan arvella, että poikien huumeiden käyttöä koskevat tiedot saattavat olla hieman epävarmempia kuin tyttöjen. Kuitenkin niiden osuus, jotka sanovat myöntäneensä kannabiksen käytön, on hyvin lähellä varsinaisen käyttökysymyksen perusteella laskettua kannabiksen käyttäjien osuutta.

Pohdinta

Alle 18-vuotiaiden päihteiden ja tupakkatuotteiden käyttöä on tutkittu suhteelliseen pitkään: Nuorten terveystapatutkimuksen avulla aina 1970-luvulta lähtien sekä ESPAD-koululaiskyselyn ja Kouluterveyskyselyn avulla 1990-luvulta lähtien. Miksi alaikäisten rahapelaamisen trendien tutkiminen käynnistettiin vasta 2000-luvun puolivälin jälkeen? Yksi mahdollinen vastaus liittyy suomalaiseen rahapelipolitiikkaan: rahapelaamisesta tuli ”yhteiskunnallinen ongelma”, jonka ehkäisyn ja vähentämisen avulla perusteltiin yksinoikeusjärjestelmää EU:n puitteissa (Tammi 2012, 77–78). Suomalaisten nuorten rahapelaamista on tutkittu harvakseltaan ennen 2000-lukua, mutta sittemmin siitä on tullut varteenotettava tutkimusaihe (esim. Taskinen 2007; Järvinen-Tassopoulos & Metso 2009; Raisamo & Lintonen 2012; Raisamo & al. 2013).

Viitteitä alaikäisten rahapelaamisen jatkumisesta arpaajalain muutoksen jälkeen on jo olemassa. Kouluterveyskyselyn (2013) tulokset osoittavat, että yläasteikäisistä (peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaiset) pojista (n = 48 611) 26 prosenttia pelasi rahapelejä harvemmin kuin kerran kuukaudessa, ja 52 prosenttia ei ollut pelannut lainkaan viimeisen vuoden aikana. Yläasteikäisistä tytöistä (n = 48 251) 11 prosenttia oli pelannut rahapelejä harvemmin kuin kerran kuukaudessa ja enemmistö (86 %) ei ollut pelannut lainkaan viimeisen vuoden aikana. Luvut ovat kuitenkin selvästi alhaisempia kuin edellisellä mittauskerralla vuonna 2010/2011. Kouluterveyskyselyssä rahapelejä ei erotella, mutta tuloksia voidaan tulkita siten, että rahapelien ikäraajat ovat vähentäneet yläasteikäisten pelaamista. Pelaamattomien tyttöjen määrä on edelleen suurempi kuin pelaamattomien poikien.

Ikäraajat ja kiellot eivät ole estäneet alaikäisiä nuoria kokeilemasta ja käyttämästä päihteitä ja tupakkatuotteita, mutta muutoksia kokeiluissa ja käytöissä on kuitenkin tapahtunut. ESPAD-tutkimustulosten mukaan raittiiden suomalaisnuorten osuus on noussut vuodesta 1999 lähtien. Joskus elinaikanaan humalassa olleiden nuorten osuudet ovat laskeneet, mutta säännöllisen ja tiheän humalajuomisen laskussa olevat trendit ovat tasoittuneet. Nuorten päivittäinen tupakointi on yleisesti ottaen vähentynyt vuosien 1995–2011 aikana. (Raitasalo & al. 2012b, 52, 69, 48.) Vuonna 2012 toteutetun Global Youth Tobacco Survey (GYTS) -tutkimuksen mukaan suurin osa suoma-

laisista yläasteikäisistä oli tupakoimattomia, mutta joka viides tästä ryhmästä osoitti alttiutta tupakoinnin aloittamiseen (tytöistä useampi kuin pojista) (Ollila & al. 2014, 20).

Nuorten terveystapatutkimuksen (NTTT) mukaan nuuskaa kokeilleiden 12–18-vuotiaiden tyttöjen ja poikien osuus on kasvanut vuoden 2005 jälkeen, mutta tyttöjen kokeilut ovat vähäisempiä kuin poikien ja säännöllinen nuuskaaminen on tyttöillä harvinaista (Helakorpi & al. 2012, 16–17). GYTS-tutkimuksen tulokset osoittavat, että nuuskaa oli kokeillut useampi yläasteikäinen poika (27 %) kuin tyttö (7 %). Erityisesti pojilla satunnainen nuuskan käyttö oli yleisempää kuin päivittäinen käyttö. (Ollila & al. 2014, 20.)

Kannabista elinaikanaan kokeilleiden 9.-luokkalaisten osuus lisääntyi 1990-luvulla, mutta kasvu kääntyi laskuun vuonna 2003. Poikien kokeilut vähenivät vuosituuhannen vaihteessa ja tyttöjen vuonna 2003. Vuosien 2007 ja 2011 perusteella näyttää kuitenkin siltä, että kannabiksen elinaikainen ja viimeisten 12 kuukauden aikainen käyttö on lisääntynyt sekä tyttöillä että pojilla. (Raitasalo & al. 2012b, 78–79.)

Jaana Jaatinen (2000, 13) väittää, että kyselytutkimukset tavoittavat sen, kuinka nuoret mieltävät päihteisiin liittyviä asioita, mutteivät sitä, kuinka nuori tekee valintoja ollessaan kavereiden seurassa. Alkoholin käyttöön, tupakointiin ja huumeiden kokeiluun liittyy erityyppistä sosiaalisuutta: sosiaalinen altistuminen kaveripiirissä voi vaikuttaa nuorten juomiseen, tupakoimiseen sekä huume- ja lääkekokeiluihin, mutta kyse voi myös olla henkilökohtaisen sosiaalisen kompetenssin lisäämisestä, kun tulee hyväksytyksi vanhempien nuorten seuraan tai kuuluu tiettyyn käyttäjäryhmään (Leisto & Tuomikoski-Koukkula 2005, 65–66; Väyrynen 2007, 81–85).

Rahapelaamiseen liittyy yhtä lailla sosiaalinen ulottuvuus: myös ikärajan muuttumisen jälkeen alaikäisten (alle 18-vuotiaat) raha-automaateilla pelaamisen valvonta on ollut ajoittain hankalaa, kun nuoret ovat tulleet pelaamaan ryhmissä. Sosiaalinen altistuminen rahapeleille muiden nuorten tai vanhempien seurassa on riski erityisesti nuorille ongelmapelaajille (Gupta & Derevensky 2004, 171). Jotkut nuoret ovat alttiimpia kavereiden painostukselle ja käyttäytymismalleille, jolloin rahapelaaminen ei välttämättä jää pelkäksi ajanvietteeksi. Nuorilla voi myös olla harhakäsityksiä muiden ikäistensä nuorten rahapelaamisesta: nuoret uskovat muiden pelaavan enemmän kuin he itse,

mikä puolestaan aiheuttaa sosiaalista painetta pelata rahapelejä (Raisamo & Lintonen 2012, 133–134). Sosiaalinen paine saattaa vaikuttaa tyttöjä enemmän poikien asenteisiin ja rahapelaamiseen (Hanss & al. 2014, 514).

Kuinka nuorten kokeiluihin tulisi sitten puuttua, jotta ikärajoja ja kieltoja noudatettaisiin? Norjassa on tutkittu rahapeliautomaattien kiellon ja poisvedon vaikutusta nuorten rahapelaamiseen. Tutkimustulokset osoittavat, että 13–18-vuotiaista norjalaisnuorista pieni osa kertoi joko lopettaneensa raha-automaateilla pelaamisen tai vähentäneensä sitä. Vuoden 2007 kiellon jälkeen viikoittaisen raha-automaattipelaamisen määrä oli huomattavasti vähentynyt, mutta muiden pelien pelaaminen oli lisääntynyt. Rahapeliautomaattien kiellon ja poisvedon jälkeen rahapeliautomaattitoimintaan muodostui yksinoikeus, jolloin rahapeliautomaattien määrä väheni ja niissä olevat pelit muuttuivat vähemmän koukuttaviksi. Myös 18 vuoden ikärajan valvonta helpottui. (Rossow & al. 2013, 325, 327.)

Alaikäisten rahapelaamiseen on tähän mennessä puututtu lainsäädännöllisillä muutoksilla (Raisamo & Lintonen 2012, 134). Päihdekasvatusta on pidetty yleisenä ennalta ehkäisykeinona nuorten parissa, sillä se koskee suuria väestöryhmiä, ei esimerkiksi pelkästään huumeita käyttäviä nuoria. Riskiryhmien ja ongelmakäyttäjien kanssa tehdään esimerkiksi huumeisiin keskittyvää ehkäisytyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2000, 60; Niemelä 2009, 55–60.) Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (2012–2015) todetaan, että ”tehostetaan toimia lasten ja nuorten suojelemiseksi alkoholin, tupakan, huumausainien ja rahapeliongelmiin aiheuttamilta haitoilta” ja ”päihde-ehkäisyviranomaisyhteistyötä tehostetaan” (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 39).

Nuorille suunnattu rahapelaamisen mainonta on Suomessa arpajaislain (L 1047/2001) nojalla kielletty. Laissa arpajaislain muuttamisesta (L 575/2011) todetaan, että rahapelien markkinointi on kielletty myös silloin, kun alaikäiset voivat olla kohderyhmä (radiossa, televisiossa, elokuvateattereissa tai muussa julkaisutoiminnassa). Nuoret kuitenkin havaitsevat mainonnan, vaikka se ei suoraan heihin kohdistuisikaan: Suomessa rahapelejä myydään ja mainostetaan kauppojen kassoilla ja kioskien ulkopuolella on mainoskylttejä seuraavista jättipoteista. Lisäksi internet on täynnä rahapeliyhtiöiden mainoksia ja nuoret saattavat myös saada rahapelaamiseen liittyviä tarjouksia sähköpostitse (ros-

kaposti mukaan lukien) (Deverensky & al. 2010).

Suomalaisten nuorten rahapelaamista tulisi seurata ja tutkia jatkossakin. Tutkimuksellisesti aihe on jäänyt Suomessa nuoria koskevien päihde- ja tupakkatutkimusten varjoon. Nuorten päihteiden käytön ja rahapelaamisen trendeihin vaikuttavat nuorisokulttuuri, sosiaaliset olot, media, lainsäädäntö, valistus ja monet muut asiat. Samaan aikaan päihteidenkäyttö ja raha-automaateilla pelaaminen kasautuvat samoille nuorille. Tässä artikkelissa esitelyjen tutkimustulosten perusteella voidaan puhua riskikäyttäytymisen kasautumisesta: rahapeliautomaateilla usein pelaavat nuoret, erityisesti tytöt, käyttävät muita enemmän niin alkoholia, tupakkatuotteita kuin kannabistakin. Riskikäyttäytymisen kasautumisen taustalla voi olla samankaltaisia, esimerkiksi kotioloihin, sosioekonomiseen taustaan tai persoonallisuuteen liittyviä tekijöitä (esim. Turner & al. 2011; Lorains & al. 2011; Hanss & al. 2014). Tarvitaan tutkimusta siitä, millaisia nämä osin itsenäiset kehityskulut ovat yksittäisten päihteiden ja raha-automaattipelaamisen osalta eri pelaajaryhmissä ja mitkä asiat näihin kehityskuluihin vaikuttavat. Lisäksi tulisi tutkia laajemmin, kuinka nuoret itse kokevat rahapelaamisesta, juomisesta, tupakoinnista, nuuskaamisesta ja kannabiksen käytöstä aiheutuvat mahdolliset haitat ja hyödyntää tätä tutkimustietoa ehkäisevän työn suunnittelussa ja toteuttamisessa (vrt. Raisamo & al. 2013, 158).

Nuoruuteen liittyy uteliaisuutta ja kokeilunhalua. Erityisesti vanhempien, mutta myös muiden kasvattajien (opettajat, harrastusten ohjaajat, nuorisotyöntekijät) ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten neuvokkuutta ja osallistumista nuorten elämään tarvitaan koko aikuistumisprosessin ajan. Kouluissa oppilaille voidaan kertoa rahapelaamisen sekä päihteiden ja tupakkatuotteiden käytön haitoista, mutta nuorille voidaan myös opettaa vastuullista käyttäytymistä (Dickson & al. 2004, 313). Kouluterveydenhuolto tavoittaa kaikki oppilaat, joten se on avainasemassa mielenterveyden ongelmien tunnistamisessa ja nuoren tilanteen selvittämisessä (Aalto-Setälä & Marttunen 2007, 212). Tärkeää on myös, että vanhemmat ovat tietoisia ikärajoja koskevasta lainsäädännöstä ja muista ohjeistuksista. Heidän tulisi omalta osaltaan huolehtia siitä, että nuoret ymmärtävät ikärajat ja noudattavat niitä. Vanhempien ja koko yhteiskunnan tulisi asettaa selkeät rajat, joiden puitteissa nuoret voivat turvallisesti kehittyä ja kasvaa.

Yhteenveto

ESPAD-tutkimustulokset osoittavat, että 9.-luokkalaisten poikien viikoittainen raha-automaateilla pelaaminen on lisääntynyt vuosina 1995–2011 selkeämmin kuin samanikäisten tyttöjen. Kuitenkin myös pelaamattomien nuorten, erityisesti tyttöjen, osuus on kasvanut. Käsillä olevan tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että raittius on lisääntynyt niiden nuorten, erityisesti poikien, keskuudessa, jotka pelaavat raha-automaattipelejä harvemmin kuin viikoittain. Sen sijaan viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien nuorten raittius ei ole lisääntynyt – työillä se on jopa vähentynyt. Päivittäisen tupakoinnin trendi on ollut las-

keva muissa paitsi viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien tyttöjen ryhmässä. Kuitenkin nuuskan käyttö on lisääntynyt kaikilla tytöillä, erityisen voimakasta lisäys on ollut viikoittain raha-automaattipelejä pelaavilla. Pojilla lisäystä on tapahtunut vain viikoittain pelaavilla. Kannabiskokeilut ovat niin ikään lisääntyneet viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien nuorten keskuudessa. Vuoden 2011 tutkimustulosten perusteella viikoittain raha-automaattipelejä pelaavien tyttöjen päihteidien ja tupakkatuotteiden kokeilu ja käyttö erottuivat harvemmin pelaavien tyttöjen kokeilusta ja käytöstä. Ne erottuivat myös viikoittain pelaavien poikien kokeilusta ja käytöstä, paitsi nuuskan kohdalla.

Saapunut 19.6.2014
Hyväksytty 2.3.2015

KIRJALLISUUS

A 676/1967: Raha-automaattiasetus.

A 884/1976: Asetus raha-automaattiasetuksen muuttamisesta.

Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri: Nuoren psyykinen oireilu – häiriö vai normaalia kehitystä? *Duodecim* 123 (2007): 2, 207–213.

Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi: Kovat kimmat otsikoissa ja otsikoiden takana. S. 207–223. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.): *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002.

Aapola, Sinikka: *Murrosikä ja sukupuoli*. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999.

Ahlström, Salme & Metso, Leena & Huhtanen, Petri & Ollikainen, Minna: Missä nuorisoryhmissä päihteidien käyttö on vähentynyt? Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 2007. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (2008): 1, 73–83.

Derevensky, Jeffrey & Sklar, Alissa & Gupta, Rina & Messerlian, Carmen: An Empirical Study Examining the Impact of Gambling Advertisements on Adolescent Gambling Attitudes and Behaviors. *International Journal of Mental Health and Addiction* 8 (2010): 1, 21–34.

Dickson, Laurie & Derevensky, Jeffrey L. & Gupta, Rina: Youth Gambling Problems: A Harm Reduction Prevention Model. *Addiction Research and Theory* 12 (2004): 4, 305–316.

Ervelä, Aino-Maria & Heinonen, Eveliina & Järvenpää, Marika & Kettunen, Tiia & Kokko, Veera & Lamminaho, Terhi & Nieminen, Terhi & Niemi-

nen, Reetta & Pajukangas, Iida & Riippi, Johanna & Salmijärvi, Nora: *Alkoholin, tupakan ja RAY-pelikoneiden ostokokeet Tampereella*. Tampereen kaupunki. Tampereen ammattikorkeakoulu, 2014.

Gupta, Rina & Derevensky, Jeffrey: A Treatment Approach for Adolescents with Gambling Problems. S. 165–188. Teoksessa Derevensky, Jeffrey L. & Gupta, Rina (toim.): *Gambling Problems in Youth. Theoretical and Applied Perspectives*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2004.

Hanss, Daniel & Mentzioni, Rune A. & Delfabbro, Paul & Myrseth, Helga & Pallesen, Ståle: Attitudes toward gambling among adolescents. *International Gambling Studies* 14 (2014): 3, 505–519.

Helakorpi, Satu & Raisamo, Susanna & Holstila, Anna-Leena & Heloma, Antero: *Tupakointi Suomessa*. S. 11–22. Teoksessa Heloma, Antero & Ollila, Hanna & Danielsson, Petri & Sandström, Patrick & Vakkuri, Johanna (toim.): *Kohti savutonta Suomea. Tupakoinnin ja tupakkapolitiikan muutokset*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.

Hibell, Björn & Guttormsson, Ulf & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Bjarnason, Thoroddur & Kokkevi, Anna & Kraus, Ludwig: *The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), 2012.

Ilkas, Hannu & Aho, Pauliina: *Nuorten rahapelaaminen. 12–17-vuotiaiden nuorten rahapelaaminen ja peliongelmat – puhelinhaastattelu*. Sosiaalinen ja terveysministeriö. Helsinki: Taloustutkimus

- Oy, 2006a.
- Ilkas, Hannu & Aho, Pauliina: Nuorten rahapelaaminen. Ikärajan valvonta – koeostot ja havainnointi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Oy, 2006b.
- Jaatinen, Jaana: Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Raportteja 251. Helsinki: Stakes, 2000.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Metso, Leena: Pojat ovat pelimiehiä, tytöt rahapeliin harrastajia. Vuoden 2007 ESPAD-koululaiskyselyn tulosten tarkastelua. Yhteiskuntapolitiikka 74 (2009): 5, 523–536.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna: Rahapelaamisen ja ongelmapelaamisen yleisyys Suomessa. Teoksessa Raento, Pauliina (toim.): Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot. S. 80–98. Helsinki: Gaudeamus, 2012.
- Kinnunen, Jaana M. & Lindfors, Pirjo & Pere, Lasse & Ollila, Hanna & Samposalo, Hanna & Rimpele, Arja: Nuorten terveystapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja pähteiden käyttö 1977–2013. Raportteja ja muistioita 2013: 16. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2013.
- Kouluterveyskysely 2013: www.thl.fi/fi/tutkimus-jasiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet (luettu 15.12.2014)
- Kurkela, Reijo: Peruskoululaisten rahapeliin pelaaminen. Tutkimus oppilashuoltohenkilöstön kokemuksista nuorten pelaamisesta. 1/2001. Helsinki: Sininauhaliitto, 2001.
- L 459/1968: Alkoholilaki.
- L 693/1976: Tupakkalaki.
- L 1047/2001: Arpajaislaki.
- L 72/2006: Nuorisolaki.
- L 373/2008: Huuhausainelaki.
- L 543/2008: Valtioneuvoston asetus huuhausaineita pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista.
- L 661/2010: Laki arpajaislain muuttamisesta.
- L 575/2011: Laki arpajaislain muuttamisesta.
- Leisto, Leila & Tuomikoski-Koukkula, Suvi: Tyttöjä pohjoisen yössä – Tyttöjen kokemuksia päihteiden käytöstä sekä sosiaalityöntekijän ja poliisin interventioista. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. C. Työpapereita 49. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2005.
- Lindholm, Jari: Tunturipurojen raikkautta Rovaniemellä. S. 257–268. Teoksessa Orjasniemi, Tarja & Tiuraniemi, Olli (toim.): Rajua, rujoa ja raitista. Alkoholien käyttöä Lapissa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2009.
- Lorains, Felicity K., Cowlishaw, Sean & Thomas, Shane A.: Prevalence of comorbid disorders in problem and pathological gambling: systematic review and meta-analysis of population surveys. *Addiction*, 106 (2011): 3, 490–498.
- Lähteenmaa, Jaana: Nuorisokulttuuri ja alkoholi 2000-luvun alun Suomessa: lievää käännettä humala- ja alkoholikielteisyyteen ja sen tulkintaa. S. 27–36. Teoksessa Alho, Hannu & Lindeman, Jukka & Raitasalo, Kirsimarja & Roine, Risto (toim.): Tommi 2004. Alkoholi- ja huumeetutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Alkoholi- ja huumeetutkijain seura ry, 2004.
- Niemelä, Solja: Nuorten päihdeongelmien ehkäisy ja hoito. S. 49–73. Teoksessa Tammi, Tuukka & Aalto, Mauri & Koski-Jännes, Anja (toim.): Irti päihdeongelmista. Tutkimuksia hoidon ja ehkäisyn menetelmistä. Helsinki: Edita, 2009.
- Nieminen, Liisa: Lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellinen tarkastelu. S. 25–42. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2010.
- Ollila, Hanna & Lommi, Anni & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka & Puusniekka, Riikka: Tupakointikieltojen oppilaitoksissa – miksi savuttomuustyötä tarvitaan edelleen? S. 60–77. Teoksessa Heloma, Antero & Ollila, Hanna & Danielsson, Petri & Sandström, Patrick & Vakkuri, Johanna (toim.): Kohti savutonta Suomea. Tupakoinnin ja tupakkapolitiikan muutokset. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Ollila, Hanna & Ruokolainen, Otto & Heloma, Antero: Yläkouluikäisten tupakointi Suomessa. Global Youth Tobacco Survey 2012 -tutkimuksen maaraaportti. Raportti 28/2014. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Opetusministeriö: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007–2011. ”Tulevaisuus velvoittaa, tämä päivä ratkaisee.” Pääministeri Matti Vanhasen II hallitus. Julkaisuja 2007: 41. Helsinki: Opetusministeriö, 2007.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015. Kulttuuri, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Julkaisuja 2012: 6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012.
- Paju, Petri: Koulu on käytävä. Lektio. Nuorisotutkimus 29 (2011): 4, 61–66.
- Rainio, Susanna: Perheen näkökulma nuorten tupakoinnissa ja suomalaisessa tupakkatutkimuksessa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 46 (2009): 2, 131–133.
- Raisamo, Susanna & Halme, Jukka & Murto, Antti & Lintonen, Tomi: Gambling-Related Harms Among Adolescents: A Population-Based Study. *Journal of Gambling Studies* 29 (2013): 1, 151–159.
- Raisamo, Susanna & Lintonen, Tomi: Misperceptions of peer gambling norms among adolescents: Analysis of a national sample in Finland. *Open Journal of Preventive Medicine* 2 (2012): 2, 131–136.
- Raitanen, Marko: Aikuistuminen. Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? S. 187–224. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 2008.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Ahlström, Salme: Nuorten päihteiden käyttö sekä käsitykset niihin liittyvistä riskeistä ja saatavuudesta. Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012a): 1, 72–80.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Miekka, Risto

- Mari & Ahlström, Salmé: Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2011. ESPAD-tutkimuksen tulokset. Raportti 59/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012b.
- Rimpelä, Arja & Raunio, Susanna: The effectiveness of tobacco sales ban to minors: the case of Finland. *Tobacco Control*, 13 (2004): 2, 167–174.
- Rossow, Ingeborg & Hansen, Marianne Bang & Strovell, Elisabet Esbjerg: Changes in youth gambling after the removal of slot machines in Norway. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 30 (2013): 4, 317–330.
- Salomäki, Sanna-Mari & Tuisku, Johanna: Nuuska nuorten maailmassa. Nuorten käsityksiä ja kokemuksia nuuskasta ja nuuskan käytöstä. Helsinki: Suomen Syöpäyhdistys ry, 2013.
- Sisäasiainministeriö: Suomalainen rahapeli-, bingo- ja tavaratarjontajais- ja rahankeräyspolitiikka. Keskustelualoitteet. Julkaisuja 28. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 2006.
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Nuorten huumeiden käytön ehkäisytöimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2000:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2000.
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Tupakkalainsäädäntö perusteluaineistoinen. Julkaisuja 2012: 11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2012.
- Tammi, Tuukka: Rahapelipolitiikan muoto ja muutos. S. 66–79. Teoksessa Raento, Pauliina (toim.): Raha-
- pelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot. Helsinki: Gaudeamus, 2012.
- Taskinen, Teresa: Kaupassa, kioskeilla ja kotikoneella. Rahapelit nuorten elämässä. Työpapereita 25/2007. Helsinki: Stakes, 2007.
- Tuomikoski-Koukkula, Suvi: Lapistako humaltuneet tytöt? S. 139–157. Teoksessa Orjasniemi, Tarja & Tiuraniemi, Olli (toim.): Rajua, ruoja ja raitista. Alkoholin käyttöä Lapissa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2009.
- Turner, Nigel E. & Ialomiteanu, Anca & Paglia-Boak, Angela & Adlaf, Edward M.: A typological study of gambling and substance use among adolescent students. *Journal of Gambling Issues* June (2011): 25, 88–107.
- Väyrynen, Sanna: Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioissa. *Acta Universitatis Lappensis* 118. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2007.
- Wallin, Aila: Pennit miljooniksi. Tietoa lasten ja nuorten pelaamisesta ja sen haitoista. Helsinki: Sininauhaliitto, 2001.
- Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja: Peliin ei puututa. Alkoholin, tupakan ja rahapeliautomaattien ikärajavaltontaa testanneet ostokokeet vähittäisliikkeissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012): 4, 375–385.

ENGLISH SUMMARY

Johanna Järvinen-Tassopoulos & Kirsimarja Raitasalo: Age limits and kicking over the traces. The use of alcohol, cannabis and tobacco products among slot machine playing 9th graders from 1995 to 2011 (Ikärajoja ja rajojen kokeilua. Raha-automaattipelejä pelaavien 9.-luokkalaisten alkoholin, kannabiksen ja tupakkatuotteiden käyttö vuosina 1995–2011)

The way that youth gambling is regulated in Finland has shifted in recent decades. Since July 2011, all money games have been prohibited to minors. The control of age limits varies in different types of shops: young-looking individuals must present an ID when purchasing alcoholic beverages and cigarettes, but the control of slot machine playing is less organized.

The data for this study comes from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD), collected every four years since 1995 among adolescents aged 15–16. The purpose of this study was twofold. First, we reviewed trends in the use of alcohol, cannabis and tobacco products according to slot machine playing. Second, we analysed the connection between slot machine playing and the use of these substances in 2011.

Weekly slot machine playing among girls had increased between 1995 and 2011 in comparison with boys. Nevertheless, the proportion of non-playing

youth had grown. Abstinence had increased especially among boys who played slot machines less than weekly, but not among weekly playing youth. Among girls it had even decreased. Daily smoking had decreased in other groups except weekly playing girls. The use of snuff had increased among all girls, but especially among those playing weekly. Among boys, an increase was seen only among those playing weekly. Cannabis experiments had increased among weekly playing youth.

In 2011, girls were less often abstainers and drank to intoxication and smoked cigarettes more often than boys regardless of slot machine playing. Only the use of snuff was more common among boys. There were no significant differences between genders regarding cannabis use. Among both boys and girls, those who played weekly used every kind of substance studied more often.

A high degree of resourcefulness and involvement in young people's lives is required of parents, educators and professionals throughout the process of maturation. More research is needed on individual pathways concerning substance use and slot machine playing and the accumulation of harms to specific youth groups.

Keywords: ESPAD 2011, youth gambling, slot machines, substance use, tobacco and snuff.